

**UCHWAŁA NR XXIV/188/2021
RADY GMINY BOBOWO**

z dnia 17 września 2021 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Bobowo na lata 2021-2024.

Na podstawie art. 15 ust.2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2021 r. poz. 1372) w związku z art. 87 ust.1, ust.3 i ust.4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r., poz. 710 ze zm.) po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku Rada Gminy Bobowo uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Bobowo na lata 2021-2024, w brzmieniu załącznika do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Bobowo.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego.

Przewodniczący Rady Gminy

Marek Suwalski

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BOBOWO NA LATA 2021-2024

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	3
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	4
3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ	17
4. FORMY OCHRONY PRAWNEJ ZABYTKÓW	19
5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	22
6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY	39
7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT	59
8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	61
9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	65
10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	66
11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	67
12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	74

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY BOBOWO

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Bobowo na lata 2021 – 2024” jest ukierunkowanie polityki Samorządu, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem Programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów określonych w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, do których należą:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. w myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”, z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „...Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021, poz. 710)

Obowiązująca ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 3, użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo

minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;

- 2) zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
- 3) zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- 4) zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;

- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy - postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;
- 15) otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgodnie z art. 89 organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

W art. 4 zapisano, iż ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;

- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 wskazuje, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ponadto, w art. 6, ustawa definiuje m.in. podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony. W art. 7 określa także formy i sposób ochrony zabytków.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Na mocy art. 21 ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Art. 22 ust. 4 stwierdza, iż „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.”. W ust. 5 tego artykułu zapisano, iż w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Jak wspomniano art. 87 ustawy określa obowiązek samorządu, dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego programu opieki nad zabytkami:

- program winien być opracowany na okres 4 lat,
- program służy celom określonym w Ustawie,
- program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- z realizacji programu władze gminy sporządzają co 2 lata sprawozdanie, które przedstawiane jest radzie gminy.

Artykuły 18 i 19 nakazują samorządom uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji planów zagospodarowania przestrzennego.

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym(Dz. U. z 2020 r. poz. 713, 1378).

- *art. 7 ust. 1 pkt. 9*

„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2020 r. poz. 293, 471, 782, 1086, 1378, Dz. U. z 2021 r. poz. 11).

Na mocy ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt 4). Ustawa określa, iż studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego powinno w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 1, pkt 4),
- określenie obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 2, pkt 4).

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (art. 15, ust. 2, pkt 3),
- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15, ust. 2, pkt 4),
- określa się, w zależności od potrzeb, granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15, ust. 3, pkt 6).

Wymagania w zakresie —ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39, ust. 3, pkt 2, ust. 2, pkt 2). Projekt zarówno planu miejscowego, jak i planu województwa wymaga uzgodnienia z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Art. 51. ust. 1. wskazuje, że sprawach ustalenia lokalizacji inwestycji celu publicznego decyzje wydają w odniesieniu do:

- 1) inwestycji celu publicznego oznaczeniu krajowym i wojewódzkim - wójt, burmistrz albo prezydent miasta w uzgodnieniu z marszałkiem województwa;
- 2) inwestycji celu publicznego oznaczeniu powiatowym i gminnym - wójt, burmistrz albo prezydent miasta;
- 3) inwestycji celu publicznego na terenach zamkniętych - wojewoda.

Zgodnie z art. 53 ust. 2 pkt.2 powyższe decyzje wydaje się po uzgodnieniu z: wojewódzkim konserwatorem zabytków - w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Art. 64. ust. 1. wskazuje, że przepisy art. 51 ust. 3, art. 52, art. 53 ust. 3-5a i 5d, art. 54, art. 55 i art. 56 (wszystkie związane z zasadami lokalizacji inwestycji celu publicznego) stosuje się odpowiednio do decyzji o warunkach zabudowy.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2020 r. poz. 1333).

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru

zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2. , ust 2 pkt. 3).

W art. 5, ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstępianie od obowiązujących przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9, ust. 3, pkt 4).

Wg art. 30 ust. 2 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wymagane jest zgłoszenie do właściwego organu. W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt. 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia – wnosi sprzeciw, w drodze decyzji. Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

- 1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko,

- 2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów,
- 3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw energii – w przypadku budowy lub rozbiórki gazociągu przesyłowego, linii przesyłowej elektroenergetycznej albo rurociągu dalekosiężnego ropy naftowej lub produktów naftowych, a także gazociągu, linii elektroenergetycznej albo rurociągu ropy naftowej lub produktów naftowych dochodzących do granicy Rzeczypospolitej Polskiej.

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (art. 39, ust. 1).

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których niewymagane jest pozwolenie na budowę, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 29 ust. 7 stwierdza, że roboty budowlane, o których mowa w ust. 1-4, wykonywane:

- 1) przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków – wymagają decyzji o pozwoleniu na budowę,

2) na obszarze wpisanym do rejestru zabytków – wymagają dokonania zgłoszenia – przy czym do wniosku o decyzję o pozwoleniu na budowę oraz zgłoszenia należy dołączyć pozwolenie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków wydane na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz. U. z 2015 r. poz. 774, 1668).

Zgodnie z zapisami art. 7 tej ustawy wprowadzone zostaje pojęcia audytu krajobrazowego. Identyfikuje on krajobrazy występujące na całym obszarze województwa, określa ich cechy charakterystyczne oraz dokonuje oceny ich wartości (także pod kątem walorów zabytkowych i krajobrazu kulturowego).

Art. 8 ustawy wskazuje zmiany w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2020 r. poz. 1057).

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4, ust. 1, pkt 16). Regulacje z tym związane zawarte są w art. 19, który określa prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2020 r. poz. 1219, 1378, 1565).

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust. 1 określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2020 r. poz. 55, 471, 1378).

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2, ust. 2, pkt 5). Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immanentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6, ust. 1, pkt 3 park krajobrazowy. Zgodnie z art. 16, ust. 1.: park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Zarówno utworzenie parku krajobrazowego, jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16, ust. 3, ust. 5).

Art. 83a wskazuje, że zezwolenie na usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków wydaje wojewódzki konserwator zabytków. Na mocy ust. 12 tego artykułu konserwator zabytków może przed upływem terminu, o którym mowa w ust. 8, wydać zaświadczenie o braku podstaw do wniesienia sprzeciwu. Wydanie zaświadczenia wyłącza możliwość wniesienia sprzeciwu, o którym mowa w ust. 8, oraz uprawnia do usunięcia drzewa. Może też wnieść sprzeciw w przypadku:

1) lokalizacji drzewa:

- a) na nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków,
- b) na terenie przeznaczonym w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego na zielen lub chronionym innymi zapisami miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.
- c) na terenach objętych formami ochrony przyrody, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 1-5;

2) spełnienia przez drzewa kryteriów, o których mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 40 ust. 3.

Zasady naliczania opłat za usunięcie drzew i krzewów przedstawiono w art. 84-87 ustawy i zgodnie z art. 84 ust. 8 decyzję w tych sprawach podejmuje właściwy organ do wydania zezwolenia (w tym także konserwator zabytków).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2020 r. poz. 1990, Dz. U. z 2021 r. poz. 11, 234).

W świetle art. 6 pkt 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie

zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13, ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 13 ust. 5 stwierdza, że sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części (wyznaczonej zgodnie z art. 67) wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50% (zgodnie z art. 68 ust. 3). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę. Identyczny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego, jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73, ust. 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84, ust. 4).

Zgodnie z art. 96 ust. 1. podziału nieruchomości dokonuje się na podstawie decyzji wójta, burmistrza albo prezydenta miasta zatwierdzającej podział, z uwzględnieniem ust. 1a, stwierdzającego, że odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków decyzję, o której mowa w ust. 1, wydaje się po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział tej nieruchomości.

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2019 r. poz. 1170 z późn. zm.).

Na podstawie art. 7, ust. 1, pkt 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2020 r. poz. 194).

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2020 r. poz. 902),
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r., poz. 1479 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020 r., poz. 164),
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. z 2015 r., poz. 2120).

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie MKiDN z dnia 10 września 2019 (Dz. U. 2019 poz. 1886), zmieniające rozporządzenie z dnia 26 maja 2011 (Dz. U. z 2011 poz. 661) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów;
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 2 sierpnia 2019 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 81);
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. 2017 r. poz. 1674).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas

powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. poz. 1470);

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 21 maja 2018 r. w sprawie wymagań, jakim powinna odpowiadać ochrona przechowywanego i przewożonego zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. poz. 1134),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 4 grudnia 2017 r. w sprawie ksiąg ewidencyjnych prowadzonych przez podmioty gospodarcze wyspecjalizowane w zakresie obrotu zabytkami na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. poz. 2249);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 12 lipca 2017 r. w sprawie sposobu ustalania wysokości i rozliczania dotacji celowej na wyposażenie w zabezpieczenia techniczne pomieszczenia, w którym będzie przechowywany zabytek wpisany na Listę Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. poz. 1384);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 kwietnia 2017 r. w sprawie Listy Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. poz. 928);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 sierpnia 2015 r. w sprawie krajowego rejestru utraconych dóbr kultury (Dz. U. poz. 1275);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. poz. 110);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. nr 89 poz. 510);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. nr 212 poz. 2153);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. nr 124 poz. 1304 ze zm.);

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. nr 75 poz. 706);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. nr 71 poz. 650);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. nr 30 poz. 259).

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,

- o miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- o dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- o kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- o numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- o wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- o materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2019 r., poz. 1479 z późn. zm.),
- o instrumentami muzycznymi,
- o wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- o przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6 ust. 2 ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku nieruchomego oraz użytkownik wieczysty gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 10 września 2019 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2019 r. poz. 1886).

Lista Skarbów Dziedzictwa

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek

ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego zaliczany do jednej z następujących kategorii:

- 1) zabytków archeologicznych, które mają więcej niż 100 lat, wchodzi w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych lub przypadkowych odkryć,
- 2) elementów stanowiących integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego, które mają więcej niż 100 lat,
- 3) wykonanych ręcznie dowolną techniką i na dowolnym materiale dzieł malarstwa, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 4 i 5, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 150 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 4) wykonanych ręcznie na dowolnym materiale akwareli, gwaszy i pasteli, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 30 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 5) mozaik, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 1 i 2, oraz rysunków wykonanych ręcznie przy użyciu dowolnej techniki i na dowolnym materiale, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 6) oryginalnych dzieł grafiki i matryc do ich wykonania oraz oryginalnych plakatów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 7) oryginalnych rzeźb, posągów lub ich kopii wykonanych tą samą techniką co oryginał, nieobjętych kategorią wskazaną w pkt 1, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 8) fotografii, filmów oraz ich negatywów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 9) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach inkunabułów i manuskryptów oraz map i partytur muzycznych, liczących więcej niż 50 lat, które nie są własnością ich twórców,
- 10) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach książek, które mają więcej niż 100 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,

- 11) map drukowanych, które mają więcej niż 200 lat,
- 12) środków transportu, które mają więcej niż 75 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
- 13) innych kategorii, niewymienionych w pkt 1-12, obejmujących zabytki, które mają więcej niż 50 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro

– na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. Na rok 2020 w całym kraju było 105 miejsc i obiektów uznanych za pomnik historii.

Park kulturowy

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Relacje pomiędzy ochroną zabytków a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach, planach i studiach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. w przypadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i pozostałych decyzjach.

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM:

KRAJOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2019-2022

Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 sierpnia 2019 roku i jest efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykułach 84 i 85, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i jest programem rozwoju określonym w artykule 15 ustawy

z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Gminny Program Opieki nad Zabytkami opiera się na założeniach programu krajowego (zwłaszcza w zakresie upowszechniania wiedzy o zabytkach), jednak są one dość ogólne w odniesieniu do zabytków z terenu gminy, stąd trudno o dokładniejszą korelację.

Cel główny Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022 to stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Został on opracowany na bazie wniosków płynących z realizacji i ewaluacji Programu na lata 2014–2017, a także zmiany systemu ochrony zabytków wprowadzonej ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw. Cel główny dzieli się na trzy cele szczegółowe, zawierające kierunki działań.

CEL SZCZEGÓŁOWY 1 Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 1.1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym

1. Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.
2. Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym.
3. Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach.
4. Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

Kierunek działania 1.2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym

1. Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych pracowników służb konserwatorskich.
2. Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich.
3. Wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego.
4. Powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

CEL SZCZEGÓŁOWY 2 Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

Kierunek działania 2.1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad

zabytkami

1. Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek działania 2.2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego

1. Podniesienie bezpieczeństwa zasobów ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

CEL SZCZEGÓŁOWY 3 Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 3.1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości

1. Kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności zabytków dla osób z niepełnosprawnościami.
2. Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Kierunek działania 3.2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami

1. Program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta przez Radę

Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel – przy doborze odpowiednich celów cząstkowych oraz instrumentów wdrożeniowych – realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. W odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;
- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;
- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej

i telekomunikacyjnej;

- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;
- Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz – dla obiektów rangi międzynarodowej – wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbłość o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno-przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 – 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 – 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące

ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

➤ **Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe**

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków
- Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne
- Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

➤ **Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego**

- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego
- Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera ważny z punktu widzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet I tego Programu dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami tego priorytetu są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,
- zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

5.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZKIM

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO NA LATA 2016 – 2019

Wojewódzki program opieki nad zabytkami określa cel, priorytety i typy działań związanych z opieką nad zabytkami w województwie pomorskim. Program został przyjęty uchwałą nr 274/XXVI/16 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 26

września 2016 r. Jego głównym założeniem jest stworzenie warunków dla kreowania i realizowania zadań z zakresu ochrony zabytków na terenie województwa pomorskiego oraz wykorzystanie dziedzictwa kulturowego jako czynnika wpływającego na realizację planów rozwojowych regionu w zakresie jakości życia mieszkańców oraz wzrostu konkurencyjności gospodarki.

Podstawowym celem Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2016-2019 jest wzmocnienie poziomu ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym województwa pomorskiego, służące zachowaniu zabytków, budowaniu tożsamości regionalnej oraz promocji turystycznej regionu, poprzez działanie w zakresie poszczególnych priorytetów:

- zachowanie dziedzictwa kulturowego miast i wsi, poprzez działania w zakresie konserwacji, renowacji i innych działań służących poprawie stanu zachowania: obiektów sakralnych (kościół, klasztory, kaplice, domy modlitwy, kapliczki przydrożne, cmentarze, kalwarie itp.), parków, ogrodów, zieleni komponowanej, kompozycji małej architektury;
- rewitalizacja zabytkowych zespołów ruralistycznych i urbanistycznych;
- zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą (montaż instalacji przeciwpożarowej i alarmowej, zabezpieczeń przeciw włamaniom, znakowanie i ewidencjonowanie zabytków ruchomych itp.);
- zachowanie kulturowego dziedzictwa morskiego i rzeczno;
- badanie, dokumentacja i promocja dziedzictwa kulturowego, poprzez wykonanie specjalistycznych opracowań badawczo-dokumentacyjnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych obejmujących:
 - inwentaryzacje architektoniczno - konserwatorskie,
 - ekspertyzy techniczne i konserwatorskie,
 - badania konserwatorskie, architektoniczne i archeologiczne,
 - programy prac konserwatorskich i restauratorskich,

- współpracę z instytucjami kultury oraz jednostkami naukowymi w zakresie rozpoznania regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz wymiany informacji o jego zasobach,
- rozbudowę warstwy dziedzictwa kulturowego w ramach Systemu Informacji Przestrzennej,
- opiekę nad zabytkami stanowiącymi mienie i własność samorządu województwa pomorskiego.

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO DO ROKU 2030

Projekt Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030 został przyjęty na podstawie Uchwały nr 914/190/20 Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 15 października 2020 roku. Strategia wojewódzka stwierdza, że region posiada duży potencjał do rozwoju usług czasu wolnego, w tym związanych z turystyką oraz ofertą sportową i kulturalną. Jego wykorzystanie wiąże się jednak z zapewnieniem różnorodnej oraz kompleksowej oferty, przyciągającej zarówno osoby spoza regionu, jak i mieszkańców. Realizacja strategii przebiegać będzie wg wyznaczonych celów strategicznych oraz zawartych w nich celach operacyjnych.

Z punktu widzenia niniejszego programu największe znaczenie ma cel operacyjny nr 3.3. „Turystyka i oferta czasu wolnego”, wskazując przy tym, że wysoka atrakcyjność turystyczna, unikatowe walory przyrodnicze i kulturowe, widoczna zmiana oczekiwań odwiedzających województwo - związana ze skutkami pandemii COVID-19 - oraz coraz większa świadomość zdrowotna i starzenie się społeczeństwa, składają się na główne przesłanki rozwoju oferty turystyki aktywnej (w szczególności rowerowej, wodnej, jeździeckiej), krajoznawczej, wypoczynkowej, prozdrowotnej, karawaningowej, kulinarnej, agroturystyki czy ekoturystyki, a także rekreacji.

Kluczowe znaczenie będzie miał również rozwój wysokiej jakości oferty turystycznej oraz czasu wolnego pozwalającej na wydłużenie sezonu turystycznego, np. poprzez rozwój turystyki uzdrowiskowej czy biznesowej.

Coraz większa presja turystyczna na środowisko naturalne oraz negatywne zjawisko „overtourismu”, skutkują potrzebą uwzględnienia w planowanych

działaniach zasad racjonalnego gospodarowania przestrzenią oraz korzystnego oddziaływania na klimat i środowisko. Wciąż dostrzegalne deficyty w budowaniu sieciowych produktów turystycznych oraz niewystarczająca współpraca wszystkich interesariuszy, w tym jednostek samorządu terytorialnego i podmiotów branży turystycznej przy tworzeniu wspólnej oferty powodują konieczność wypracowania i wdrożenia nowoczesnych systemów współdziałania przy kształtowaniu oferty turystyki i czasu wolnego.

W ramach celu strategicznego pn. „Otwarta wspólnota regionalna” przewidziano do realizacji cel operacyjny nr 2.3 „Kapitał społeczny”. Wskazano przy tym, że kluczowym elementem procesu wzmacniania kapitału społecznego regionu jest jego potencjał kulturowy – budujący poczucie lokalnej, regionalnej, narodowej i europejskiej tożsamości. Widoczne są jednakże deficyty w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego, zarówno materialnego, jak i niematerialnego. Ponadto, pomimo znacznej pozytywnej zmiany w ostatnich latach, instytucje kultury nadal w zbyt małym stopniu włączają się w działania na rzecz społeczności lokalnych, w szczególności w ramach partnerstw, np. z instytucjami edukacyjnymi czy pomocy społecznej. W związku z powyższym, niezbędne są działania służące podnoszeniu kompetencji kadr kultury w zakresie animacji społecznej na poziomie lokalnym.

Niniejszy program opieki nad zabytkami, zgodnie z zapisami strategii wojewódzkiej, podkreśla znaczenie wykorzystania dziedzictwa historycznego gminy jako elementu promocji turystycznej, stawiając przede wszystkim na turystykę jednodniową (odpowiednie działania programowe mają tu na celu przygotowanie oferty dla turysty odwiedzającego gminę, m.in. poprzez stworzenie szlaków turystycznych oraz wyeksponowanie najważniejszego zabytku – kościoła w Bobowie).

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO 2030

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego określa podstawowe zasady polityki przestrzennej województwa. Preferowanym kierunkiem rozwoju struktury przestrzennej województwa jest **POLITYKA RÓWNOWAŻENIA ROZWOJU**, przejawiająca się kształtowaniem ośrodków, pasm i stref aktywności, warunkujących rozwój przedsiębiorczości i innowacji w miejscach, które są i będą

wybierane przez mechanizmy gospodarki rynkowej oraz aktywne inicjowanie i wspomaganie przedsięwzięć samorządów lokalnych i podmiotów publicznych, przy jednoczesnym zachowaniu cech, zasobów i walorów środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu warunkujących wysoką jakość życia i zdrowie mieszkańców.

Zgodnie z Planem w ramach systemu ochrony środowiska kulturowego ustanowiono następujące zadania polityki przestrzennej, polegające na:

1. Zachowaniu i eksponowaniu przestrzennych świadectw tradycji morskich kraju i województwa, najwartościowszych zespołów i obiektów środowiska kulturowego, wzmacniających wizerunek regionu jako integralnego elementu środowiska kulturowego Europy Bałtyckiej.
2. Zachowaniu różnorodności kulturowej województwa oraz zapewnieniu dostępności zasobów i walorów dziedzictwa kulturowego jako atutu w rozwoju zrównoważonym i konkurencyjności przestrzeni województwa.

Zadania te powinny być realizowane poprzez:

- a) Ochronę różnorodności dziedzictwa kulturowego wykształconego w wyniku wielu procesów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej.
- b) Ochronę zachowanych zespołów obiektów zabytkowych o wyrazistej tożsamości – nawet jeśli poszczególne obiekty nie posiadają wybitnej wartości historycznej lub artystycznej.
- c) Wprowadzanie funkcji umożliwiających efektywne i racjonalne gospodarowanie obiektem zabytkowym.
- d) Unikanie przekształceń przestrzennych mogących zagrażać zasobom dziedzictwa kulturowego, np.: dysharmonijne lub szkodliwe sąsiedztwo.
- e) Stwarzanie przestrzennych warunków dla kontynuacji funkcji tożsamy dla tradycji miejsca.
- f) Eksponowanie w strukturze przestrzennej, w panoramach i sylwetach miejscowości elementów najcenniejszych i udostępnianie miejsc o wysokich walorach kulturowych.

g) Komponowanie nowych struktur z uwzględnieniem historycznej zabudowy – uzupełnianie istniejących struktur o nowe elementy tworzące harmonijną całość.

h) W gminnych dokumentach planistycznych należy:

- zidentyfikować istniejące i potencjalne konflikty funkcjonalno-przestrzenne związane z ochroną walorów kulturowych;
- zidentyfikować elementy charakterystyczne krajobrazu kulturowego oraz określić zasady ich ochrony (np.: wskazanie wytycznych dotyczących zgodnych z tożsamością miejscowości zasad: posadowienia obiektów na działce, formy obiektu, detalu architektonicznego);
- określić elementy charakterystyczne w przypadku dóbr kultury współczesnej, które winny zostać zachowane

Jako kierunki zagospodarowania przestrzennego wskazano między innymi:

- 1) Ochronę i odnowę charakterystycznych zasobów dziedzictwa kulturowego regionu, m.in.: układów urbanistycznych i ruralistycznych, zabytków wsi pomorskiej, dziedzictwa morskiego i rzeczno, dziedzictwa budownictwa ceglanego (przede wszystkim najstarsze kościoły i założenia klasztorne, zamki krzyżackie) i drewnianego (przede wszystkim dziedzictwo kulturowe Ziemi Słupskiej, Żuław, Powiśla, Kaszub i Kociewia), obiektów dziedzictwa obronno i techniki (w tym systemów hydrotechnicznych), kultury materialnej portów morskich i rzecznych oraz wsi rybackich, materialnych relikwów dziedzictwa solidarnościowego, zespołów rezydencjalnych, zespołów zieleni urządzonej, wybitnych dóbr kultury współczesnej.
- 2) Uwzględnianie w dokumentach strategicznych i planistycznych stref koncentracji elementów dziedzictwa kulturowego wymagających szczególnej ochrony wartości kulturowych i krajobrazowych.

W rozdziale poświęconym systemowi ochrony walorów krajobrazu omówione zostały następujące zasady zagospodarowania przestrzennego:

- a) W strefach krajobrazu harmonijnego (ziemia puckska, bytowska, kartuska, słowińska, dolina dolnej Wisły, Żuławy Wiślane, Równina Charzykowska oraz

parki krajobrazowe, parki narodowe) zachowanie i uczynienie istniejących wartości estetyczno-widokowych związanych z rzeźbą terenu oraz jego naturalnym i kulturowym pokryciem.

- b) W sferze krajobrazu dysharmonijnego i zdegradowanego (aglomeracja Trójmiasta, obszary podmiejskie ośrodków regionalnych, główne ciągi komunikacyjne) – przywracanie równowagi przyrodniczej, zwiększanie bioróżnorodności, porządkowanie i odtwarzanie zasobów kulturowych, usuwanie lub maskowanie zielenią elementów obniżających walory estetyczno-widokowe.
- c) Ograniczanie zainwestowania na terenach leśno-rolnych (szczególnie o wysokich wartościach kulturowych i estetycznych) przez wyznaczanie w dokumentach planistycznych gmin obszarów wyłączonych spod zabudowy i jej ograniczanie oraz wskazywanie linii zabudowy oddzielającej obszar zabudowany od obszarów rolnych lub zagrodowej zabudowy rozproszonej.
- d) Eliminacja i przeciwdziałanie powstawaniu zabudowy o cechach dysharmonijnych w strefach wglądów na tereny o wysokich walorach krajobrazowych.
- e) Ekspozowanie i odtwarzanie dominant architektonicznych (np. baszty, wieże zamków, kościołów czy ratuszy).
- f) Preferowanie i kontynuacja dobrej praktyki w zagospodarowaniu przestrzeni (układów ruralistycznych, niw siedliskowych etc.) i sposobie użytkowania obszarów o wyraźnych walorach przyrodniczo-kulturowych i krajobrazowych.
- g) Ochrona przestrzeni o specyficznych i unikatowych walorach krajobrazowych.
- h) Ograniczanie wprowadzania obcych krajobrazowo elementów i form zagospodarowania antropogenicznego oraz dewastowania elementów przyrodniczych i architektonicznych krajobrazu – ochrona tożsamości wszystkich typów krajobrazu.
- i) Kształtowanie i podnoszenie walorów krajobrazowych oraz ich lepsze udostępnienie, jako elementu jakości życia i atrakcyjności turystycznej województwa.

- j) Opracowywanie studiów krajobrazowych przy realizacji inwestycji wielkopowierzchniowych, wysokościowych lub liniowych w dominujący sposób oddziałujących na przestrzeń.
- k) Zachowanie charakterystycznych cech naturalnych krajobrazów nadmorskich i naturalnych procesów ich kształtowania, ekspozycji widokowej.

5.3 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE POWIATU

STRATEGIA ROZWOJU POWIATU STAROGARDZKIEGO NA LATA 2014-2020

Dokument przyjęty został Uchwałą nr XLI/352/2014 Rady Powiatu Starogardzkiego z dnia 7 listopada 2014 r. Wizja Powiatu Starogardzkiego została w Strategii określona następująco: Powiat starogardzki to prężnie rozwijający się obszar, zapewniający swoim mieszkańcom bezpieczeństwo oraz wzrost jakości życia. To powiat szanujący dziedzictwo kulturowe oraz naturalne.

Misją Powiatu Starogardzkiego jest, zgodnie ze Strategią, stymulowanie harmonijnego rozwoju wszystkich gmin powiatu, w celu wzmocnienia jego konkurencyjności i atrakcyjności na tle województwa oraz zapewnienie mieszkańcom oraz partnerom podstawy dla ciągłego i bezpiecznego wzrostu.

Strategia Rozwoju Powiatu Starogardzkiego 2014-2020 określa cele strategiczne, cele operacyjne i działania. Nie posiada wielu odniesień do ochrony dziedzictwa kulturowego.

W ramach celu strategicznego Nowoczesna gospodarka zaplanowano między innymi promocję dziedzictwa kulturowego, a także podnoszenie jakości oferty kulturalnej i turystycznej.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU STAROGARDZKIEGO NA LATA 2014-2017

Dokument przyjęty został przez Radę Powiatu Starogardzkiego uchwałą nr XXXV/291/2014 z dnia 7 marca 2014 r. Obecnie utracił ważność, ale nie uchwalono nowego programu, stąd informacyjnie zawarto poniższe zapisy.

Jako cel strategiczny przyjęto „Zachowanie Dziedzictwa Kulturowego Służące Społeczno-Gospodarczemu Rozwojowi Powiatu”. Przyjęto, że metodą do realizacji tak określonego celu będzie jakościowe i ilościowe powiększenie form ochrony zabytków i opieki nad zabytkami stosowanych przez władze powiatu przy wykonywaniu zadań własnych realizowanych na rzecz lokalnego środowiska: infrastruktury podstawowej, społecznej oraz lokalnej społeczności (zasobów ludzkich). Cel ten realizowany będzie w ramach trzech Priorytetów:

I. Zarządzanie Dziedzictwem Kulturowym Powiatu

II. Ochrona Krajobrazu Kulturowego Powiatu

III. Popularyzacja i Dokumentacja Wzorów Dziedzictwa Kulturowego Powiatu.

Wśród zadań istotnych z punktu widzenia programu gminnego znalazły się działania mające na celu wspieranie gmin w działaniach mających na celu objęcie ochroną konserwatorską poprzez wpis do rejestru zabytków wsi o zachowanej strukturze przestrzennej, wspieranie właścicieli obiektów zabytkowych w działaniach mających na celu objęcie ochroną konserwatorską poprzez wpis do rejestru zabytków zabytkowych budynków mieszkalnych i gospodarczych będących świadectwem tradycji kociewskich, opracowywanie map zabytków powiatu, jako formy promocji w porozumieniu z gminami, wspieranie i współpraca z gminami w zakresie inicjowania i organizacji obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa na obszarze powiatu, wspieranie i współpraca z gminami w zakresie wprowadzenia i upowszechniania tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez wspieranie i organizowanie zajęć edukacyjnych, współpraca z gminami w zakresie opracowania projektów rewaloryzacji przestrzeni publicznych.

5.4 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

STRATEGIA ROZWOJU GMINY BOBOWO NA LATA 2015-2024

W treści strategii nie ma zbyt wielu zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego. Dokument stwierdza, że Gmina Bobowo nie ma charakteru typowo turystycznego, mimo to doskonałe warunki do wypoczynku znajdą tu zarówno amatorzy turystyki pobytowej zainteresowani zbieraniem owoców lasu jak również wędkarze. Na terenie Gminy znajdują się 2 obiekty zaliczone jako zabytki wpisane do rejestru zabytków nieruchomych. Szczegółowy wykaz znajduje się w załączniku nr 4. W Gminie znajduje się również 16 stref ochrony archeologicznej.

Przez obszar Gminy przepływa rzeka Węgiernica. Wspaniałe krajobrazy z lasami i niewielkimi oczkami wodnymi to niewątpliwa atrakcja dla turystów szukających odpoczynku w ciszy i spokoju, na łonie natury. Dobra komunikacja zarówno z Trójmiastem jak i Borami Tucholskimi to dodatkowy walor tej Gminy. Lasy Gminy Bobowo, mimo że stanowią tylko 11% powierzchni Gminy, stanowią prawdziwą atrakcję dla myśliwych i zbieraczy runa leśnego, a dwa czyste rybne jeziora: Grabowo i Rusek to raj dla wędkarzy. Ciekawostki przyrodnicze to: „Szwajcaria Kociowska” czyli tereny leśne i malownicze zakola rzeki Węgiernicy w okolicach Grabowca oraz miejsca lęgowe 8 gatunków ptaków (m.in. czapla siwa) na jeziorze Rusek. Na terenie Gminy znajduje się wiele zabytków budownictwa, architektury sakralnej i świeckiej.

- Kościół św. Wojciecha w Bobowie (przebudowany w 1906 r),
- Zbudowany z muru pruskiego Kościół w Grabowie z XVIII w. p.w. Objawienia Pańskiego, z późnorenesansowym ołtarzem, rokokową amboną i chrzcielnicą,
- Dwór myśliwski Mysinek z XIX w.,
- Szwedzki Szaniec - grodzisko z X-XI w. w Grabowie,
- Poniatówki w Smolągu,

- Drewniane budownictwo z przełomu XIX i XX w. w Smołągu, Bobowie.

W ramach projektów przewidzianych do realizacji w okresie obowiązywania strategii istotne znaczenie dla niniejszego dokumentu ma cel 1.3.3 Kultywowanie i promocja tradycji. Zakłada on wspieranie wszelkich działań przypominających i utrwalających tradycje lokalne. Formy to np.: organizacja konkursów artystycznych o charakterze lokalnym, wspieranie tworzenia wystaw, zespołów kultywujących lokalną twórczość, poszukiwanie partnerów.

MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Na terenie Gminy obowiązują następujące opracowania planistyczne sporządzone w trybie przepisów ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym:

- Miejscowy Plan Ogólny /zmiana do Planu gminy Bobowo/ Uchwała Rady Gminy XXIII/5/97 z dnia 20.03.1997 r. Dz. Urz. Woj. Gdańskiego Nr 49 poz. 159 z dnia 3.11.1997 r. Bud. mieszkaniowe jednorodzinne.
- Miejscowy Plan Ogólny /zmiana planu wsi Bobowo/bud. mieszk. jednorodzinne. Uchwała Rady Gminy Nr XXVII/16/2002 z dnia 9.07.2002 r. Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 50 poz. 1229 z dnia 1.08.2002 r.
- Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego frag. wsi Bobowo Bud. mieszkaniowe jednorodzinne. Uchwała Rady Gminy Nr XXIV/179/05 z dnia 30.VIII.2005 r. Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr.87 poz. 1778 z dnia 15.09.2005 r.
- Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego fragmentu wsi Bobowo – budownictwo, przemysł-usługi Uchwała Rady Gminy Nr XXIV/178/05 z dnia 30.VIII.2005 r. Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 12 poz. 218 z dnia 06.02.2006 r.
- Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego fragmentu wsi Bobowo, Jabłówko. Budownictwo mieszk. jednorodzinne Uchwała Rady Gminy Bobowo Nr XXVII/176/09 z dnia 25.XI.2009 r. Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 22 poz. 398 z dnia 16.02.2010 r.

- Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego fragmentów, wsi Bobowo i Wysoka Pod lokalizację farmy elektrowni wiatrowej . Uchwała Rady Gminy Bobowo Nr XI/83/11 z dnia 27.12.2011 r. Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z 2012 r. poz. 361 z dnia 26.01.2012 r.
- Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego dla fragmentu wsi Bobowo w rejonie ulic Skośnej, Gimnazjalnej i Kwiatowej, w gminie Bobowo. Uchwała Rady Gminy Bobowo nr XIX/158/2021 z dnia 24 marca 2021 r. Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z 2021r. poz. 1501 z dnia 26.04.2021 r.

W treści większości planów zawarto zasady ochrony dziedzictwa kulturowego, przede wszystkim w stosunku do zabudowy jednorodzinnej, podkreślając znaczenie regionalnego charakteru architektury kociewskiej i dostosowania nowej zabudowy do istniejącej. Należy tu zaznaczyć, że plany obejmują bardzo niewielki fragment gminy.

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY BOBOWO

6.1 CHARAKTERYSTYKA OGÓLNA GMINY

Gmina Bobowo położona jest w północnej części kraju, w centralnej części województwa pomorskiego, w powiecie starogardzkim. Bobowo zajmuje obszar 5160 ha, z tego 4024 ha użytków rolnych. Teren ten jest zamieszkały przez 3069 osób. Gmina Bobowo posiada korzystne warunki przyrodnicze, sprzyjające rozwojowi rolnictwa. Warunki naturalne, w tym głównie jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej stwarzają wybitnie korzystne warunki do produkcji rolnej. Do granicy obszaru Natura 2000 z centrum Bobowa jest około 15 km.

Według podziału fizyczno- geograficznego opracowanego przez Jerzego Kondrackiego Gmina Bobowo leży w obrębie prowincji Niżu Środkowoeuropejskiego, podprowincji Pojezierza Południowobałtyckiego, makroregionu Pojezierza Wschodnio - Pomorskiego, mezoregionu fizycznogeograficznego Pojezierze Starogardzkie.

Teren ten jest użytkowany wybitnie rolniczo. Jedyny większy kompleks leśny znajduje się w północnej części Gminy. Lasy zajmują około 11% powierzchni Gminy.

Powierzchnia Gminy Bobowo jest mało urozmaicona. Morfologia terenu omawianej Gminy związana jest z fazą pomorską zlodowacenia północnopomorskiego i jest to typowa rzeźba młodoglacjalna. Dominują powierzchnie moreny dennej, przeważnie falistej, ale występują tu również niekiedy pagórki czołowomorenowe. Na całym obszarze Gminy występują w dużej ilości różnorodne zagłębienia, najczęściej bezodpływowe. Największą formą morenową jest tu jednak szeroka, przekraczająca w niektórych miejscach 2 km, i głęboko wcięta w podłoże dolina zalewowa, utworzona wskutek erozyjnej działalności rzeki Węgiernicy i jej prawobrzeżnego dopływu Beki. Około 2 km na południe od wsi Wysoka znajduje się najwyższe wzniesienie Gminy o wysokości 119,4 m n.p.m.

Największe obszary zajmują gleby brunatne właściwe i brunatne wylugowane. Generalnie gleby brunatne są bardzo dobre dla rolnictwa, co w dużej mierze decyduje o rolniczym charakterze Gminy Bobowo. Gleby bielcowe zajmują dużo mniejsze obszary i ze względu na to, że są to gleby zaliczane do słabych, zajęte są one zazwyczaj przez nieliczne tutaj obszary leśne.

Sieć rzeczna na terenie Gminy Bobowo jest słabo wykształcona. Jedynym większym ciekim wodnym jest dopływ rzeki Wierzycy- Węgiernicy. Ma przebieg południkowy. Wpływa do Gminy Bobowo na południu z Gminy Skórcz. Przepływa przez siedzibę gminy – Bobowo. We wschodniej części Gminy płynie inny ciek wodny- Beka, który jest prawobrzeżnym dopływem Węgiernicy. Rzeka ta ma charakter kanału melioracyjnego. Pozostałe ciek wodny to Pliszka i kanał A Wysoka. Sieć hydrologiczną gminy uzupełnia znaczna liczba mniejszych kanałów melioracyjnych. Cała dolina Węgiernicy i Beki jest silnie zmeliorowana.

W Gminie nie ma większych zbiorników wodnych. Największe to jezioro Grabowo o powierzchni 5,67 ha oraz jezioro Rusek o powierzchni 2,63 ha.

6.2 RYS HISTORYCZNY GMINY BOBOWO ORAZ KRAJOBRAZ KULTUROWY MIEJSCOWOŚCI

Bobowo

Pierwsze wzmianki o Bobowie datuje się na II poł. XIII w., wówczas gdy założono pierwszą parafię i zbudowano pierwszy drewniany kościół. Parafię stworzył

jeden z ksiąząt pomorskich niebawem po zaprowadzeniu wiary chrześcijańskiej. Według lokalnej legendy z najwyższego wzniesienia wsi Bobowo, gdzie dziś stoi kościół, podczas swojej pielgrzymki do pogańskich Prus nauczał św. Wojciech. Legenda podaje również, że przez bród Węgiermucy – w miejscu, w którym dziś jest most na tej rzeczce (ul. Rzeczna) – przewożono zwłoki męczennika. Obecny kościół parafialny p.w. Św. Wojciecha został w późniejszym czasie rozbudowany o wielkości obecnego prezbiterium gotyckiego z roku 1281 przez Zakon Krzyżacki w XIV w. Jest to najważniejszy zabytek gminny, co podkreślone jest stosownymi działaniami programowymi w niniejszym dokumencie.

W wyniku pożaru latem 1906 r. oraz późniejszej odbudowy, która trwała do 1911 r. wygląd kościoła uległ znacznym zmianom i w takim kształcie pozostaje do dziś. Warto przypomnieć też o kościele ewangelickim, który w latach 1909-1911 wybudowała mieszkająca tu społeczność niemiecka. Przetrwał on do chwili zakończenia II wojny światowej, czyli do chwili opuszczenia tych terenów przez Niemców. Obecnie w tym miejscu znajduje się Gminny Ośrodek Kultury Sportu i Rekreacji. Na terenie Gminy znajduje się jeszcze kościół w Grabowie p.w. Objawienia Pańskiego oraz kościół filialny parafii Bobowo p.w. Św. Piotra i Pawła w Wysokiej.

Na uwagę zasługuje również fakt, iż w 1866 r. w Bobowie powstał pierwszy na Pomorzu Gdańskim Bank Ludowy, którego siedzibę przeniesiono później do Skórcza. Należy wspomnieć również o Towarzystwie Rolniczym (kółko rolnicze), które powstało także w 1866 r. i jest jednym z najstarszych na ziemi starogardzkiej.

Grabowiec

Jak podaje znany kociewski historyk Józef Milewski nazwa Grabowca pochodzi od słowa grab. Za czasów pruskich nazwa wsi brzmiała: Grabowietz, niemiecka Grabowitz. W okresie międzywojennym nazwa wsi - Szlachecki Grabowiec. W czasie niemieckiej okupacji powróciła pruska nazwa – Grabowietz, a po hitlerowskiej reformie administracyjnej w 1942 roku wieś nazwano Buchenwalde, co w polskim tłumaczeniu oznacza Bukowy Las.

Trudno powiedzieć, kiedy osiedle zostało zagospodarowane przez człowieka. Na początku XVIII wieku właścicielem wsi był sędzia ziemski Michał Tuchołka. W 1789 roku Grabowiec był wsią szlachecką, użytkowała ten obszar rodzina Praneckich. W

1860 roku grabowieckie dobra posiadał Jakub Tuchołka. W latach 1875-1881 były użytkowane przez Jana Prabuckiego. W 1888 zostały rozparcelowane. W 1920 roku Grabowiec był ośrodkiem gminy wiejskiej. W okresie międzywojennym do ciekawej postaci należał W. Jastrzębski, urodzony w Grabowcu w 1901 roku. Pracował przy budowie portu w Gdyni, był członkiem Komunistycznej Partii Robotniczej Polski, rozwiązanej w sierpniu 1938 roku. Był człowiekiem o radykalnych poglądach, skupił wokół siebie kilku okolicznych chłopów.

Podczas okupacji zostali zamordowani rolnicy z Grabowca: F. Lubkowski (1945 r. Stutthof) i Mech - senior (wrzesień 1939 r.). Wojska sowieckie wkroczyły do Grabowca 4 marca 1945 roku, plądrując gospodarstwa z inwentarza. W latach 1961-1964 wybudowano remizę strażacką. Powstała też klubokawiarnia „Ruch”. W 1960 roku wieś zajmowała obszar 352 hektarów. Obecnie obszar Grabowca liczy 348 hektarów.

Wieś jest rozproszona, z licznymi małymi skupiskami domów i gospodarstw. Grabowiec leży w niewielkiej dolinie, z zachodu wieś omija rzeka Węgiermuca. Do sołectwa Grabowiec należy dworek - osada Mysinek, gdzie znajduje się stary, zbudowany w 1860 roku dworek myśliwski wpisany do rejestru zabytków wraz z otaczającym go parkiem w stylu angielskim.

Grabowo

Wieś sołecka Grabowo położona jest w południowej części gminy Bobowo. Nazwa miejscowości wywodzi się od słowa „grab”. Do wsi administracyjnie należy przysiółek Maksymilianowo. Ogólna powierzchnia sołectwa wynosi 1062ha, klasy gleb uwarunkowały dobry rozwój rolnictwa.

Pierwsze informacje o osadnictwie w centralnej części dzisiejszego sołectwa datuje się na 4.000- 1.700 lat p.n.e., co świadczy o tym, że Grabowo należy do najstarszych osad Pomorza Gdańskiego. W VII-IX w. n.e. istniał na terenie Grabowa gród wczesnośredniowieczny (grodzisko, tzw. szwedzki szaniec). Jedna z legend mówi o tym, że wiosną 997 r. we wsi nocował Św. Wojciech podczas drogi misyjnej do Prus. Na przestrzeni wieków wieś zmieniała właścicieli - najpierw należała do Krzyżaków, by po latach znaleźć się w obszarze Królestwa Polskiego. Koniec lat Rzeczypospolitej

Szlacheckiej (poł. XVII w.), szczególnie wojna polsko - szwedzka, doprowadziły do zniszczenia i wyludnienia wsi.

Z dziejów najnowszych warto zaznaczyć, że w 1850 r. w Grabowie urodził się światowej sławy chirurg, Ludwik Rydygier, profesor Uniwersytetu w Krakowie i Lwowie. Był on twórcą w niepodległej Polsce Wojskowej Akademii Lekarskiej. Nie można także zapomnieć o fakcie powstania w 1892 r. pierwszej spółki melioracyjnej, która miała charakter patriotyczny. Dzięki jej działalności uregulowano szereg stosunków wodno-prawnych (zlikwidowano kilka rozlewisk, w miejsce których powstały łąki i pastwiska). Równie ważnym wydarzeniem była bitwa pancerna pod Grabowem w dniach 18.02-04.03.1945 r. Doszło tu do najcięższych walk na ziemi kociewskiej, w których zginęło ok. 200 żołnierzy niemieckich oraz ok. 100 polskich i radzieckich zginęło również około 50 mieszkańców wsi.

Wieś ma charakter ulicówki z typową zabudową wiejską. Oprócz zwartej osadnictwa występuje też zabudowa rozproszona. W obrębie wsi znajduje się jezioro Grabowskie o pow. ok. 5ha, które jest własnością gminy. Na terenie wsi znajduje się zabytkowy kościół pw. Trzech Króli z XVI w. zbudowany w stylu barokowym oraz były budynek szkoły (obecnie mieszkania) zbudowany ok. 1819 r.

Jablówko

Miejscowość sołecka Jablówko położona jest w północnej części gminy Bobowo. Nazwa pochodzi od sąsiadującej miejscowości Jabłowo w Gminie Starogard Gdański, a ściślej od jej zniemczonego zdrobnienia Klein Jablau. Miejscowość należy do najstarszych na Kociewiu. Świadczą o tym odkryte na początku XX w. dwa zespoły grobów skrzynkowych z lat 700-400 p.n.e. ok. 600 m na północny zachód od centrum wsi (w stronę sąsiedniej wsi Dąbrówka) oraz na wschód, w stronę starej linii kolejowej. Wewnątrz grobów znaleziono między innymi oprócz naszyjników, dwie urny popielinowe ozdobione rysunkami jeźdźców. Brak jest jednak dalszych dowodów materialnych na ciągłość osadniczą. Mimo to można powiedzieć, że Jablówko w przeszłości rozwijało się, czego dowodem może być fakt, że w XIX w. stanowiło całość z Jabłowem, będąc folwarkiem szlacheckim.

Warto dodać, że według miejscowej legendy, na wzgórzu we wsi, gdzie dziś stoi przydrożna figura Matki Boskiej, dawniej znajdował się las, w którym pochowano żołnierzy napoleońskich wracających z Rosji po nieudanej kampanii w 1812 r. Co

ciekawe, podobno w tym samym miejscu starogardzcy partyzanci ukrywali broń podczas walk z okupantem radzieckim w pierwszych latach po II wojnie światowej.

Smoląg

Wieś sołecka Smoląg leży na terenie podmokłym, zatorfionym, przekształconym w znacznej części na łąki. Smoląg należy do najstarszych osad Pomorza Gdańskiego. Świadczą o tym znaleziska archeologiczne w postaci grobów osad kultury neolitycznej. Dokument potwierdzający istnienie osady nadali Krzyżacy w XV w. W czasach Polski szlacheckiej wieś należała kilkakrotnie do różnych właścicieli. Smoląg może się poszczycić postacią Michała Kalkstaina, ziemianina, który w drugiej połowie XIX w. był posłem do parlamentu pruskiego w Berlinie.

Jak wiele okolicznych wsi, Smoląg posiadał na swym terenie również gorzelnię parową. W czasie okupacji niemieckiej podczas II wojny światowej wysiedlono stąd za działalność antyniemiecką 4 polskie rodziny. Po wojnie cały majątek wsi znacjonalizowano w ramach tzw. reformy rolnej.

Ciekawostką lokalną jest występowanie dużej grupy tzw. poniatówek czyli gospodarstw powstałych w latach 30-tych XX wieku podczas reformy rolnej Juliusza Poniatońskiego. Obiekty te stanowią dużą wartość kulturową w krajobrazie gminy, należy rozważyć stworzenie szlaku turystycznego, który przybliżyłby turystom proces kolonizacji tych terenów. Dodatkowo sprzyja temu położenie miejscowości na uboczu głównego szlaku komunikacyjnego.

Wysoka

Ślady pobytu człowieka na tym terenie sięgają neolitu 4000-1700 p.n.e. W 1954 roku na polu rolnika Derdowskiego, 2 km na południe od wsi odkryto cmentarzysko grobów skrzynkowych z urnami popielnicowymi o ciekawej ornamentacji jodełkowej i z układu linii - inkrustowanej żywicą. W kwietniu 1959 roku gdańscy archeolodzy dokonali tam podobnych ustaleń. Groby były nakryte kamieniami z wydrążeniem, potrzebnym prawdopodobnie do rozcierania zboża (żarna). Cmentarzysko liczyło 10 grobów skrzynkowych. Wskazuje ono na istnienie w tym miejscu osady w latach 700-400 p.n.e., ludności kultury wschodnio-pomorskiej. Przy kopaniu torfu w 1960 roku na głębokości 1,5 m natknięto się na urnę glinianą z toczkiem wzorcowanym, pochodzącą z XII-XIII w. Z południa na północ, przez Wdę, Zelgoszcz, Wysokę, Dąbrówkę do

Starogardu, przechodziła w średniowieczu droga kupców podążających nad Bałtyk. Jak podaje J. Milewski w opisie wsi, pierwsza pisana wzmianka o Wysokiej występuje w 1352 roku w dokumencie wystawionym przez komtura krzyżackiego w Gniewie, a określającego granice tej miejscowości.

Za Rzeczypospolitej szlacheckiej stanowiła własność królewską (50 łąnów), przynależną do starostwa gniewskiego. W drugiej połowie XVI wieku należała pod względem sądowym, skarbowym i sejmikowym do powiatu tczewskiego. Od przełomu XVIII i XIX wieku. właścicielami folwarku w Wysoce była rodzina Barskich, po których do dziś przetrwała nazwa Barstkowie. W latach 1840-1850 zaczęły następować podziały majątków, pojawiły się wybudowania poza wsią.

We wsi w okresie międzywojennym funkcjonowało wielu rzemieślników, istniały sklepy i karczma. W latach 1939-1941 wysiedlono z największych i najlepszych gospodarstw rolnych 20 rodzin polskich (52 osoby). Nie wywłaszczono jedynie Polaków z 3 gospodarstw chłopskich. Miejscowość zasiedlono wówczas Niemcami z Besarabii.

W 1960 roku w Wysokiej było 81 budynków mieszkalnych w 1885 roku 78 oraz 85 indywidualnych gospodarstw rolnych. W 1965 roku Wysoka liczyła 459 mieszkańców. W roku 1995 – 470, 2005 – 476. 2014 – 477.

Wysoka leży po obu stronach strumyka, który płynie z południa na wschód i w Bobowie wpada do Węgiernicy. Dolina strumyka jest zabagniona, a kiedyś zapewne było tu jezioro. Wieś ma zabudowę zwartą i częściowo leży na zboczu wzgórza rozciągającego się po północnej i zachodniej stronie wsi.

6.2 ZABYTKI NIERUCHOME I KRAJOBRAZ KULTUROWY GMINY

Pierwotnie wśród wiejskiej zabudowy dominowało budownictwo drewniane związane z regionem Kociewia. Charakterystyczne drewniane chałupy kociewskie wykonane były z ciosanych bierwion w konstrukcji wieńcowo-zrębowej, wiązane na węglach na tzw. rybi ogon, rzadziej występowały chałupy wzniesione w konstrukcji sumikowo-łątkowej. Dwuspadowe dachy o dużym kącie nachylenia poład zwykle kryte były słomą, trziną lub drewnianym gontem. Do rzadkości należały dachy

naczółkowe. Chaty rozplanowane były na rzucie prostokąta, w środku mieścił się charakterystyczny szeroki komin, wokół którego zgrupowane były izby. Niestety na terenie gminy praktycznie zanikł ten typ budownictwa drewnianego, reprezentowany jest on jedynie przez zagrodę przy ul. Gdańskiej 92 w Bobowie, włączoną do GEZ.

W miejscowości Smoląg znajduje się natomiast grupa drewnianych zagród zwanych poniatówkami. Osada taka zazwyczaj składała się z trzech obiektów – stodoły (od niej rozpoczynano), budynku inwentarskiego i domu wznoszonych w technologii drewnianej. Za dodatkową opłatą stawiano studnię i wytyczano sad z drzewami owocowymi i krzakami porzeczek. Dom powstawał na planie prostokąta, na podmurówce z cegły bądź kamienia, obkładany był drewnem (najczęściej świerkowym), a spadzisty dach kryto zazwyczaj eternitem. Podłogi wykonane były z desek ułożonych na legarach. Pośrodku domu znajdował się komin, do którego podłączano dwa piece kaflowe. Na dole mieściły się kuchnia, sień i dwa pokoje oraz komórka. Poddasze niekiedy wykorzystywano jako miejsce, gdzie suszyło się zboże. Nie było łazienki – na zewnątrz znajdowała się tzw. wygodka. Budynek był ciepły, suchy i przestronny – jego powierzchnia wynosiła około 80 metrów kwadratowych, co jak na tamte czasy było ogromnym metrażem. Dom stawiano zawsze szczytem do drogi, a tym, co go wyróżniało, był ganek. Osady powstawały w oparciu o kilka powtarzalnych projektów, solidnie wykonanych z drewna świerkowego lub jodłowego, sprowadzanego najczęściej z południa Polski.

Największą grupą zabytków wpisanych do GEZ są przykłady domów murowanych, charakterystycznych dla zabudowy z czasów zaboru pruskiego. Budynki mieszkalne najczęściej wznoszono z czerwonej cegły licówki, na kamiennym fundamencie, z wysoką ścianką kolankową z dachem o niskim kącie nachylenia połaci, krytym papą. Elewacje nad oknami pierwszej kondygnacji przecinał gzyms ząbkowy lub gzyms z cegieł na rąbek. Otwory okienne i drzwiowe zwieńczone były łukiem odcinkowym. Na osi elewacji frontowej w niektórych przypadkach znajdowała się facjata kryta dachem dwuspadowym, czasami przed elewację wysunięty był ryzalit pozorny zwieńczony facjatą. Spotykane są również budynki z czerwonej cegły z wysokim dachem dwuspadowym (czasami z naczółkami) krytym dachówką ceramiczną (esówką lub zakładkową).

Dworki na terenie gminy powstały w różnych okresach czasowych zatem nie posiadają wspólnych cech i rozwiązań architektonicznych. Generalnie dominuje

eklektyzm, obiekty zostały przekazane w ręce prywatne, w niektórych (jak np. dwór w Bobowie) zamieszkuje wiele rodzin.

Otoczające dwory parki zaprojektowano jako parki typu angielskiego, jednak za wyjątkiem parku w Mysinku nie posiadają wysokiej wartości kulturowej i nie zachowały większości cech stylowych kompozycji i są w dużej mierze zaniedbane. Sytuacja ta ma miejsce w parkach w Bobowie (przy ul. Leśnej i Łąkowej), a także w Smolągu. W założeniach tych pozostały tylko niektóre elementy kompozycji w postaci starodrzewu i niekiedy widocznych granic, jednak układ alejek uległ degradacji, a część terenów przekształconych została na inne funkcje. Dodatkowo w wielu miejscach dawna roślinność parkowa została zastąpiona przez samosiejki. Do niezbędnych działań zaliczyć trzeba przywrócenie układu alejek, uczynienie kompozycji czytelniejszą, przeprowadzenie inwentaryzacji dendrologicznej, prace przy historycznym drzewostanie oraz usunięcie samosiejek. Sytuacja finansowa właścicieli lub administratorów terenu i duży nakład prac rewaloryzacyjnych uniemożliwia na chwilę obecną przywrócenie stanu pierwotnego. Wspomniany park w Mysinku należy do osoby prywatnej i jest utrzymany w dobrym stanie z widocznym poszanowaniem dla pierwotnej kompozycji założenia. Utrzymano układ alejek, wysypano nową nawierzchnię, wprowadzono elementy małej architektury harmonizujące z otoczeniem.

Do gminnej ewidencji zabytków wpisane zostały układy ruralistyczne Bobowa i Grabowa, będące zachowanymi przykładami charakterystycznych dla regionu ulicówek.

Do nekropolii o najwyższym znaczeniu w skali gminy należy zaliczyć cmentarze parafialne i przykościelne w Bobowie i Grabowie. Cmentarze przykościelne powstały w momencie erygacji kościołów, pochodzą zatem z okresu średniowiecza (XIV-XV wiek). Na ich terenie pozostały nagrobki, kompozycje są czytelne, a teren na bieżąco użytkowany i pielęgnowany. Podobnie ma się rzecz z cmentarzami parafialnymi, powstałymi w XIX i XX wieku. Po zachodniej stronie wsi Bobowo zlokalizowano cmentarz ewangelicki, pochodzący z XIX wieku, jednak jest on w bardzo złym stanie, podobnie jak cmentarz pocholeryczny w Grabowie.

W gminnej ewidencji zabytków nie znajdują się obiekty upamiętniające lokalne wydarzenia historyczne, ważne osobistości, a także obiekty architektury obronnej i zabytki techniki. Architektura sakralna opisana jest poniżej.

Na terenie gminy Bobowo brak jest zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa, Listę Skarbów Dziedzictwa, Pomników Historii, a także parków kulturowych. Spośród najważniejszych zabytków należy wyróżnić:

Kościół pw. św. Wojciecha w Bobowie

Parafię założył jeden z książąt gdańsko-pomorskich. Kościół/kaplica o wielkości obecnego prezbiterium istniał już w 1381 roku. W XIV w. przebudowano go z drewnianego na kamienno-ceglany. W XV w. został ponownie przebudowany i ozdobiony polichromią. Około 1554 roku zmarł proboszcz katolicki, Paweł. Wówczas to starosta gniewski, Achacy Czema bez wiedzy biskupa chełmińskiego, Jana Lubodziekiego, przysłał do Bobowa duchownego ewangelickiego. Przez przeszło 40 lat-parafianie uczęszczali na jego nabożeństwa, nie zdając sobie sprawy z nowej przynależności wyznaniowej. Kościół został przywrócony katolikom przez biskupa Rozdrażewskiego (1596 r.).

W wojnie szwedzkiej (1655-1660) kościół został zniszczony. Pozostała po nim tylko niewielka część. Do jego odbudowy (początek XVIII w.) przyczyniła się prawdopodobnie misja jezuitów, czasowo czynna w Starogardzie. W 1700 roku wybudowano nawę i ceglana wieżę. Dnia 12 sierpnia 1852 roku szpital (przysług) przykościelny otrzymał statut. Dnia 4 lipca 1906 roku kościół częściowo spalił się. W latach 1909 - 1911 został odbudowany na starych fundamentach.

Kościół orientowany, z wieżą od zachodu, kaplicą od północy i kruchtą od południa. Prezbiterium kamienno - ceglane, ze szczytem schodkowym ze sterczynami, zdobionym ostrołukowymi blendami i tondami. Pozostałe części kościoła tynkowane, dzielone pionowo płaskimi pilastrami. Dachy kryte dachówką holenderką. We wnętrzu strop ceglany, tynkowany, pokryty rokokowymi malowidłami. Stan zachowania kościoła dobry, miejscami zawilgocony tynk, dachówki miejscami porośnięte zielenicami.

Kościół pw. Trzech Króli w Grabowie

Kościół został wzniesiony w latach 1770-1780 z muru pruskiego i rozbudowany o murowaną nawę z wieżą w stylu neogotyckim w roku 1902. Najstarszym elementem wystroju wnętrza jest późnorennesansowy ołtarz główny, a interesujące są również rokokowa ambona i chrzcielnica.

Dwór w Mysinku

Mysinek stanowił w XIX wieku folwark należący do Lipinek Szlacheckich, w posiadaniu rodziny Jackowskich, a od 1867 roku - Kalksteinów. W latach 90-tych XIX w. ówczesny właściciel majątku Teodor Kalkstein wybudował dworek typu myśliwskiego.

Dwór to budynek w stylu eklektycznym, o skromnych formach architektonicznych, z cegły licówki, dwukondygnacyjny, podpiwniczony. Założony na planie regularnego prostokąta, wewnątrz podzielony na dwie niesymetryczne części: północną, mieszczącą jedną reprezentacyjną salę jadalną (używaną ponadto jako kaplica, zajmującą dwie kondygnacje, oraz południową, piętrową część mieszkalną. Obydwie części budynku pokryte odrębnymi płytkami dachami dwuspadowymi o mocno wysuniętych okapach. W obu kondygnacjach południowa elewacja szczytowa przepruta dużymi prostokątnymi otworami okiennymi, sklepionymi odcinkowo, ujętymi w ceglane, dwuuskokowe obramienia, wspartymi na ceglanych gzymsach; w zwieńczeniu szczytu - małe okrągłe okno. Dłuższa elewacja zachodnia podzielona poziomo ceglanym, profilowanym gzymsem; w części północnej, szczytowej po dwa ślepe okna, w części południowej - po jednym oknie w każdej kondygnacji, o analogicznym wykroju, jak w elewacji południowej. Całą wysokość ściany północnej zajmuje jedno wielkie, dwunastopolowe okno, oświetlające salę jadalną, ujęte w ceglane obramienie.

Około 1900 roku do elewacji wschodniej dobudowano ceglany, parterowy przedsionek, o formach zbliżonych do budynku głównego. Ściana wschodnia przybudówki podzielona jest lizenami na trzy części: środkową, z jednym oknem sklepionym półkoliście, nakrytą płaskim daszkiem i dwie części boczne, mieszczące pojedyncze wnęki o podobnym wykroju, zwieńczone daszkami dwuspadowymi. W ścianie południowej znajduje się główne wejście do sieni.

WYKAZ OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Bobowo

kościół parafialny p.w. Św. Wojciecha XV w., 1906 r. nr rej. 319 z dnia 1962-09-08

Mysinek

Mysinek 44 – dwór l. 90-te XIX w. nr rej. 844 z dnia 1975-11-07

Źródło: Rejestr zabytków nieruchomych województwa pomorskiego

WYKAZ OBIEKTÓW ZNAJDUJĄCYCH SIĘ W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW Z TERENU GMINY BOBOWO

Lp	Miejscowość	Ulica	Nr	Obiekt
1	Bobowo			układ ruralistyczny wsi
2	Bobowo			kościół p.w. św. Wojciecha
3	Bobowo			cmentarz przykościelny z ogrodzeniem
4	Bobowo			cmentarz parafialny
5	Bobowo			d. cmentarz ewangelicki (pocholeryczny)
6	Bobowo	w centrum wsi		kapliczka przydrożna
7	Bobowo	Gdańska	11	d. bud. miesz., ob. przychodnia
8	Bobowo	Gdańska	24	d. bud. miesz., ob. była Poczta
9	Bobowo	Gdańska	26	budynek mieszkalny
10	Bobowo	Gdańska	30	budynek mieszkalny
11	Bobowo	Gdańska	50	budynek mieszkalny
12	Bobowo	Gdańska	68	budynek mieszkalny
13	Bobowo	Gdańska	70	budynek mieszkalny
14	Bobowo	Gdańska	72	budynek mieszkalny
15	Bobowo	Gdańska	73	budynek mieszkalny
16	Bobowo	Gdańska	74	budynek mieszkalny
17	Bobowo	Gdańska	81	szkoła
18	Bobowo	Gdańska	83	budynek mieszkalny
19	Bobowo	Gdańska	83	budynek gospodarczy
20	Bobowo	Gdańska	88	budynek mieszkalny
21	Bobowo	Gdańska	90	budynek mieszkalny
22	Bobowo	Gdańska	91	budynek mieszkalny
23	Bobowo	Gdańska	92	budynek mieszkalny
24	Bobowo	Gdańska	92	budynek gospodarczy
25	Bobowo	Kolejowa	3	budynek mieszkalny
26	Bobowo	Kolejowa	3	budynek gospodarczy
27	Bobowo	Kolejowa	4	budynek mieszkalny
28	Bobowo	Kolejowa	5	zespół dworca
29	Bobowo	Kolejowa	5	dworzec
30	Bobowo	Kolejowa	5	sanitariaty
31	Bobowo	Kolejowa	5	budynek gospodarczy
32	Bobowo	Leśna	8	zespół pałacowo-parkowy
33	Bobowo	Leśna	8	pałac
34	Bobowo	Leśna	8	park
35	Bobowo	Leśna	8	oficyna
36	Bobowo	Łąkowa	6	zespół dworsko-parkowy

37	Bobowo	Łąkowa	6	dworek
38	Bobowo	Łąkowa	6	relikty parku
39	Bobowo	Łąkowa	6	budynek gospodarczy
40	Bobowo	Łąkowa	6	budynek gospodarczy
41	Bobowo	Łąkowa	7	budynek mieszkalny
42	Bobowo	Łąkowa	8	budynek mieszkalny
43	Bobowo	Piaskowa	6	budynek mieszkalny
44	Bobowo	Rzeczna	5	budynek mieszkalny
45	Bobowo	Rzeczna	5	budynek gospodarczy
46	Bobowo	Rzeczna	43	budynek mieszkalny
47	Bobowo	Rzeczna	43	budynek gospodarczy
48	Grabowiec		16	budynek mieszkalny
49	Grabowiec		21	budynek mieszkalno-gospodarczy
50	Grabowiec		26	d. szkoła, ob. .budynek mieszkalny
51	Grabowiec		26	budynek gospodarczy
52	Grabowiec		28	budynek mieszkalny
53	Grabowo			układ ruralistyczny wsi
54	Grabowo			kościół p.w. Trzech Króli
55	Grabowo			cmentarz przykościelny z ogrodzeniem
56	Grabowo			kapliczka przy kościele
57	Grabowo			cmentarz parafialny
58	Grabowo			cmentarz epidemiczny
59	Grabowo			kapliczka przydrożna
60	Grabowo		17	budynek mieszkalny
61	Grabowo		26	budynek mieszkalny
62	Grabowo		27	szkoła
63	Grabowo		40	budynek mieszkalny
64	Grabowo		45	budynek mieszkalny
65	Grabowo		49	budynek mieszkalny
66	Grabowo		76	budynek mieszkalny
67	Grabowo		76	budynek gospodarczy
68	Jabłówko		25	d. spichlerz i stajnie, ob.. budynek mieszk. przemysłowy
69	Jabłówko		39	budynek mieszkalny
70	Jabłówko		46	budynek mieszkalny
71	Jabłówko		46	budynek gospodarczy
72	Jabłówko		46	budynek gospodarczy
73	Mysinek	Grabowiec	44	d. dworek myśliwski
74	Mysinek	Grabowiec	44	budynek gospodarczy przy dworku
75	Mysinek	Grabowiec	44	park w zespole
76	Smoląg			kapliczka przy drodze na Grabowiec
77	Smoląg		10	zespół dworsko-parkowy
78	Smoląg		10	d. dwór, ob. .budynek mieszkalny
79	Smoląg		10	park
80	Smoląg		10	d. hydrofornia, ob. budynek gospodarczy
81	Smoląg		8	d. stajnia, ob. budynek mieszkalno-gospodarczy
82	Smoląg		8	d. stodoła
83	Smoląg		2	poniatówka
84	Smoląg		2	budynek gospodarczy

85	Smoląg		4	poniatówka
86	Smoląg		4	stodoła
87	Smoląg		6	budynek gospodarczy
88	Smoląg		7	budynek mieszkalny
89	Smoląg		11	poniatówka
90	Smoląg		14	poniatówka
91	Smoląg		15	poniatówka
92	Smoląg		15	stodoła
93	Smoląg		17	poniatówka
94	Smoląg		17	budynek gospodarczy
95	Smoląg		17	stodoła
96	Wysoka			układ ruralistyczny wsi
97	Wysoka			kapliczka przydrożna
98	Wysoka		1	budynek mieszkalny
99	Wysoka		1	budynek gospodarczy
100	Wysoka		2	budynek mieszkalny
101	Wysoka		3	budynek mieszkalny
102	Wysoka		5	budynek gospodarczy - stodoła
103	Wysoka		6	budynek mieszkalny
104	Wysoka		8	budynek mieszkalny
105	Wysoka		12	budynek gospodarczy
106	Wysoka		20	budynek mieszkalny
107	Wysoka		25	budynek mieszkalny
108	Wysoka		27	budynek mieszkalny
109	Wysoka		38	budynek mieszkalny
110	Wysoka		54	budynek mieszkalny
111	Wysoka		56	budynek mieszkalny
112	Wysoka		56	budynek gospodarczy-piwniczka
113	Wysoka		57	budynek mieszkalny
114	Wysoka		62	budynek mieszkalny
115	Wysoka		64	budynek mieszkalny
116	Wysoka		64	budynek gospodarczy
117	Wysoka		64	budynek gospodarczy-piwniczka
118	Wysoka		65	budynek gospodarczy
119	Wysoka		65	budynek gospodarczy
120	Wysoka		75	budynek mieszkalny

Należy podkreślić, że zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami gminna ewidencja zabytków jest podstawą opracowywania gminnych programów opieki nad zabytkami

6.3 ZABYTKI RUCHOME

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół

rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Na terenie gminy są dwa zespoły zabytków ruchomych, wpisanych do rejestrów zabytków województwa pomorskiego. Są to wyposażenia kościołów w Bobowie i Grabowie. Szczegóły na temat zabytków ruchomych z terenu gminy uzyskać można w archiwach Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.

6.4 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Na terenie gminy Bobowo zlokalizowano przynajmniej kilkadziesiąt stanowisk archeologicznych. W chwili obecnej trwają prace nad uporządkowaniem zasobu archeologicznego z terenu gminy.

Stanowiska archeologiczne jako istotny element dziedzictwa oraz krajobrazu kulturowego podlegają ochronie na mocy przepisów prawa międzynarodowego (Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego, Europejska Konwencja Krajobrazowa) i tworzonego w ich duchu prawa krajowego (m.in. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi), które zobowiązują do ich trwałego zachowania (jeśli to możliwe – na miejscu), uwzględnienia zadań ochronnych w procesie planowania przestrzennego, a jeśli niemożliwa jest trwała ochrona – metodycznego przebadania i zadokumentowania warstw kulturowych

(warstw tworzących się w trakcie użytkowania przez człowieka danego terenu) oraz zakonserwowania i zabezpieczenia pozyskanych archeologicznych zabytków ruchomych.

Do trwałego zachowania dziedzictwa archeologicznego zobowiązuje przede wszystkim Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego, której zapis art. 4 pkt. II mówi, że każda strona zobowiązuje się do stosowania środków fizycznej ochrony dziedzictwa archeologicznego zapewniając, stosownie do okoliczności, konserwację i zachowanie dziedzictwa archeologicznego, jeżeli jest to możliwe na miejscu. Mając na uwadze fakt, iż zgodnie z art. 91 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483) ratyfikowana umowa międzynarodowa, po jej ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, stanowi część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana, chyba że jej stosowanie jest uzależnione od wydania ustawy, oraz że Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego została ratyfikowana przez stronę polską i wprowadzona do krajowego obrotu prawnego (Dz.U. 1996 nr 120 poz. 564), ochrona dziedzictwa archeologicznego w miejscu występowania jest obowiązkiem ustawowym.

Do trwałego zachowania powinny zostać przeznaczone przede wszystkim stanowiska archeologiczne o dużej wartości naukowej, objęte wpisem do rejestru zabytków oraz wszystkie stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej (bez względu na prawną formę ochrony), które oprócz wartości naukowej posiadają także duże znaczenie ekspozycyjne wzbogacające krajobraz kulturowy i będące trwałym naziemnym świadectwem życia i działania populacji minionych epok. W ich obrębie powinny być dozwolone jedynie niezbędne prace zabezpieczające, konserwujące, rewaloryzacyjne oraz naukowo-badawcze przy zachowaniu przepisów odrębnych. Zagospodarowanie stanowisk o własnej formie terenowej na cele użytkowe (turystyczne, rekreacyjne, dydaktyczne) powinno być dopuszczalne jedynie przy uwzględnieniu ich historycznego kontekstu oraz we współpracy z właściwym organem ochrony zabytków, na zasadach określonych przepisami odrębnymi.

Osobną grupę stanowią stanowiska płaskie nieobjęte wpisem do rejestru zabytków. Podstawowym zagrożeniem dla tych stanowisk są działania inwestycyjne i gospodarcze wiążące się z pracami ziemnymi, które powodują nieodwracalne zniszczenie nawarstwień kulturowych oraz zalegających w nich ruchomych zabytków archeologicznych. W celu ochrony przed nieodwracalną utratą dziedzictwa

kulturowego, działania inwazyjne należy poprzedzić badaniami ratowniczymi, w trakcie których warstwy kulturowe podlegają zadokumentowaniu, a zabytki ruchome – zabezpieczeniu i konserwacji. Zgodnie bowiem z art. 31 ust. 1a pkt. 2 cyt. Ustawy osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która zamierza realizować roboty ziemne lub dokonać zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego, jest obowiązana, z zastrzeżeniem art. 82a ust. 1, pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków.

Istotnym narzędziem ochrony zabytków, w tym archeologicznych, są dokumenty planistyczne m.in. takie jak studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz tworzone na ich bazie plany miejscowe. Przepisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w połączeniu z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z jej aktami wykonawczymi dają szerokie uprawnienia organom administracji publicznej do wprowadzania zadań ochronnych. Zgodnie z art. 18 ust. 1 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Zgodnie z art. 18 ust. 2 cyt. Ustawy, w koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

1. uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
2. określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;

3. ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

Z kolei art. 19 ust. 3 cyt. ustawy mówi, że w studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków. Przepisy te korespondują z §4 pkt. 6 Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 28 kwietnia 2004 r. w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (Dz.U. 2004 nr 118 poz. 1233) oraz §4 pkt 4 Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Dz.U. 2003 nr 164 poz. 1587). Przepisy te można i należy wykorzystywać między innymi zakazując zabudowy lub prowadzenia działalności inwestycyjnej i gospodarczej na wybranych stanowiskach archeologicznych, powołując się na wspomniane wytyczne prawa międzynarodowego, zobowiązującego do możliwie najczęstszej ich trwałej miejscowej ochrony.

Przeznaczenie poszczególnych terenów musi uwzględniać potrzebę ochrony zabytków archeologicznych. Tereny występowania stanowisk archeologicznych o własnej formie terenowej lub wpisanych do rejestru zabytków nie mogą być przeznaczane pod jakąkolwiek działalność budowlaną, inwestycyjną czy gospodarczą (w tym rolną). W szczególności obszary występowania stanowisk archeologicznych o własnej formie terenowej powinny zostać przeznaczone do utworzenia zieleni urządzonej. Należy także zadbać o ich otoczenie, wytyczając odpowiednią strefę ochrony ekspozycji. Tereny, na których występują stanowiska archeologiczne płaskie (bez własnej formy terenowej), nieobjęte wpisem do rejestru zabytków mogą zostać przeznaczone pod działalność budowlaną, inwestycyjną i gospodarczą z zachowaniem odpowiednich przepisów odrębnych dotyczących prowadzenia niezbędnych badań archeologicznych.

W celu skutecznej ochrony zabytków archeologicznych konieczne jest ich ujęcie w gminnej ewidencji zabytków, która stanowi podstawę do dalszych działań ochronnych podejmowanych przez organy administracji publicznej. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych jest niezbędne przede wszystkim dla właściwego wykonywania działań, o których mowa w art. 39 ust. 3 Prawa budowlanego. Zgodnie z tym przepisem, w stosunku do obiektów budowlanych oraz

obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Procedura taka pozwala na kontrolę konserwatorską zamierzeń inwestycyjnych.

WYKAZ OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

1. Osada - młodsza epoka żelaza, Dec. 363/ A z 15.12.1978r.
2. Grodzisko wczesne średniowiecze, Dec. 116/ A z 5.12.1970r.
3. Osada przygodowa – wczesne średniowiecze, Dec. 240/ A z 6.12.1972r., Dec. 307. z 6.12.1976r.
4. Osada - wczesna epoka żelaza, Dec. 140/ A. z 26.03.1971r.

6.5 ELEMENTY DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje także przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów, takie jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, a także rzemiosła. Na terenie całej ziemi starogardzkiej zachowały się liczne przykłady tradycyjnych kociewskich pieśni czy tańców.

Cennym dziedzictwem niematerialnym z terenów gminy jest zachowany dialekt kociewski. Badaniami nad gwarami kociewskimi zajmował się już na początku XX w. Kazimierz Nitsch. Także ks. dr Bernard Sychta, badając kulturę ludową m.in. Kociewia, utrzymywał w swoich pracach specyfikę miejscowego języka.

Warto dodać, że Kociewie jest drugim co do wielkości zwartym etnicznie i kulturowo regionem Pomorza. Kociewiacy posiadają gwarę i kulturę nawiązującą do kultury chełmińsko-kujawskiej. Grupa ta wykazuje wpływ kulturowy na ludność zamieszkującą teren Borów Tucholskich i Kaszuby, dlatego pod względem językowym Kociewie zajmuje obszar większy aniżeli pod względem poczucia swojej zwartości. W grupie kociewskiej dają się wyodrębnić mniejsze grupy: Kociewiacy właściwi, Górale, Feteracy, Polanie (Polachy) i Kociewiacy z pogranicza borowiackiego, których właściwe Kociewie nazywa Lasakami, względnie Borowiakami. Na północy granicę Kociewia właściwego wyznaczają miejscowości Zduny, Linowiec, Skarszewy, na zachodzie Zblewo, Wda, na południu Głuche, Frąca, Twarda Góra, a na wschodzie szosa od Nowego do Gniewu, następnie koryto Wierzycy do miejscowości Brzeźno. Na wysokości Rajkowych granica opuszcza Wierzycę i biegnie ku Zdunom. Feteracy zamieszkują część obszaru dzisiejszej gminy Gniew i Pelplin. Północna grupa kociewska to grupa skarszewsko-tczewska tzw. Górale (ze względu na to, że zamieszkują teren wyżynny), południowa granica Górali przebiega od miejscowości położonych pośrodku gminy Pelplin, poprzez miejscowości południowej części gminy Subkowy i południowy skraj gminy Tczew, na koniec obejmując Skarszewy. Od północy z Góralami sąsiadują Polanie. Pas zachodni i południowy, zawarty między granicą właściwego Kociewia, a zasięgiem kociewskich cech wymowy, czyli granicą Borowiaków właściwych, posiada charakter przejściowy, jest to niewątpliwie teren wpływów kociewskich.

Wśród mieszkańców ziemi starogardzkiej zachowały się zwyczaje ściśle związane z rokiem liturgicznym Kościoła Katolickiego, a wynikające z bacznej obserwacji przyrody, pracy na roli i stosunków międzyludzkich. Są one w niektórych wypadkach różne od obyczajów spotykanych gdzie indziej na wsi w Polsce. Wśród nadal praktykowanych jest np.: zwyczaj tłuczenia butelek w domu panny młodej w przeddzień wesela, zwanym z niemiecka polterabendem lub płatanie w sylwestrową noc psot i figlów polegających na wyciąganiu sąsiadom furtki i bramy.

W związku z faktem zachowania wielu układów ruralistycznych te elementy krajobrazu są cennym przykładem zachowania dziedzictwa niematerialnego. Wieś

kociewska w przeważającej większości ma układ ulicówki lub owalnicy. Rzadziej występuje typ rzędówki (zabudowa luźna zazwyczaj wzdłuż jednej strony drogi). Z reguły wsie otoczone są rozproszoną zabudową, będącą efektem parcelacji gruntów w okresach zaborów, międzywojennym i powojennym.

Interesującym przykładem jest układ ruralistyczny Bobowa. Dominuje tu zabudowa murowana – budynki jednokondygnacyjne z czerwonej cegły licówki lub otynkowane, kryte dachami wysokimi (dachówka lub eternit) oraz budynki jednokondygnacyjne z czerwonej cegły licówki z „erklem” pośrodku elewacji frontowej, kryte dachami półpłaskimi (papa). Spotkać można też tu drewniane budownictwo mieszkalne o konstrukcji wieńcowo-zrębowej. W sąsiednich Grabowcu i Smołągu znajdują się tzw. „poniatówki”, stanowiące pozostałość po czasach reformy rolnej.

Niematerialnymi elementami dziedzictwa kulturowego są także historyczne i geograficzne nazwy miejscowości, ich fragmentów, rzek, jezior czy części lasów, łąk i bagien.

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę SWOT dla Gminy Bobowo.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Położenie gminy, sprzyjające rozwojowi turystyki i agroturystyki • Urozmaicona rzeźba krajobrazu, obecność terenów leśnych • Dobra drogowa dostępność komunikacyjna • Bliskość siedziby powiatu • Bogata historia regionu • Ciekawe obiekty sakralne zachowane w dobrym stanie	• Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków • Brak inwestycji i remontów, skutkujących destrukcją obiektów zabytkowych (cztery obiekty w ostatnich latach) • Niekontrolowane przebudowy i rozbiórki obiektów zabytkowych • Trudności finansowe właścicieli obiektów zabytkowych

• Obecność interesującego założenia dworskiego w Mysinku • Obecność historycznych nekropolii różnych wyznań (np. cmentarz ewangelicki w Bobowie) oraz układów ruralistycznych, charakterystycznych dla regionu • Występowanie architektury drewnianej tzw. poniatówek • Obecność ciekawych szlaków turystycznych • Wykorzystywanie funduszy unijnych • Odbywające się regularnie imprezy kulturalne • Czystość środowiska naturalnego • Sąsiedztwo obszarów chronionego krajobrazu, terenów leśnych oraz rekreacyjnych • Często aktualizowana strona internetowa gminy, zawierająca informacje dotyczące historii oraz zabytków regionu • Zaktualizowana baza Gminnej Ewidencji Zabytków	• Utrata walorów zabytkowych przez wiele obiektów przebudowanych w ostatnich latach • Nie do końca zbadany zasób archeologicznego dziedzictwa kulturowego • Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych • Intensywny ruch samochodowy na głównej drodze wojewódzkiej przebiegającej przez gminę • Degradacja elementów historycznych układów przestrzennych przez nową zabudowę
SZANSE	ZAGROŻENIA
• Zwiększenie środków budżetowych Gminy na działania związane z ochroną zabytków • Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków • Rozwój turystyki jednodniowej oraz weekendowej • Powstawanie i rozwój nowych form rozwoju turystycznego, turystyka konna, rowerowa, piesza • Szersza promocja walorów kulturowych Gminy, w tym najważniejszych kościołów gminy • Wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki budynków • Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne • Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o	• Dalsza degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do historycznego charakteru • Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych • Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remoncie obiektów zabytkowych • Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska • Zwiększony ruch turystyczny powodujący degradację substancji zabytkowej • Zanieczyszczenie środowiska związane ze zwiększoną liczbą pojazdów • Częściowy zanik tradycji i tożsamości

istniejące zasoby • Rozwój szlaków turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym regionu • Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk) • Powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych w sferze dziedzictwa kulturowego • Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych • Komplementarność Programu Gminnego z Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Pomorskiego	lokalnej, związany ze zmianą stylu życia • Brak wsparcia władz państwowych w wielu aspektach polityki samorządowej • Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego • Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych • Klęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe • Akty wandalizmu
---	---

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BOBOWO

Gminny Program Opieki nad Zabytkami formułuje szereg działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami z terenu Gminy. Wyznaczone kierunki i zadania uwzględniają specyfikę dziejów Gminy i charakter jego dziedzictwa kulturowego, są zgodne z celami wskazanymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a także komplementarne w stosunku do pozostałych dokumentów strategicznych, takich jak studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz strategia rozwoju gminy.

PRIORYTET I – DBAŁOŚĆ O ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH WALORÓW ZABYTKOWYCH

Cel szczegółowy I.1 Bezpośrednie wsparcie dla rewaloryzacji obiektów zabytkowych

Działania:

1. Współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków przy identyfikacji celów
2. Rewaloryzacja kościoła pw. św. Wojciecha w Bobowie

Najważniejszym celem inwestycyjnym niniejszego programu jest kontynuacja rewaloryzacji kościoła pw. św. Wojciecha w Bobowie. Prace rozpoczęły się w 2019 roku. Na realizację zadania udzielono wówczas dotacji w kwocie 39740,81 zł. z przeznaczeniem na pokrycie kosztów robót remontowo – ciesielskich, pokrywczych, dekarских, murarskich, renowacyjno – tynkarskich, malarskich i robót rusztowaniowych. W 2020 roku udzielono dotacji w kwocie 47 435,60 zł. z przeznaczeniem na pokrycie kosztów prac budowlano- konserwatorskich, robót rusztowaniowych, murarskich, renowacyjno-tynkarskich, malarskich.

W roku 2021 gmina Bobowo planuje dokończyć rewaloryzację z udziałem środków zewnętrznych. Planuje się udzielić dotacji na rewaloryzację elewacji zachodniej i północnej kościoła z przeznaczeniem na pokrycie kosztów prac budowlano- konserwatorskich, robót rusztowaniowych, murarskich, renowacyjno-tynkarskich, malarskich. Złożono już wniosek w sprawie dofinansowania. Zakres oraz koszt prac jest następujący:

Koszt całkowity – 149 839,40 zł

Remont elewacji północnej – cokół – 16 389,81 zł

Remont elewacji północnej – ściana powyżej cokołu – 25 820,81 zł

Remont elewacji zachodniej – cokół – 6 816,08 zł

Remont elewacji zachodniej – ściana powyżej cokołu – 100 812,70 zł

Zadanie dofinansowane jest ze środków państwowych (budżet MKD NiS).

Ze względu na sytuację finansową gminy oraz niepewność finansów gminnych w dobie pandemii, jest to jedyne działanie, które gmina jest w stanie zaplanować w najbliższym horyzoncie czasowym. Z tego powodu trudno też określać procentową część budżetu przeznaczoną na inwestycje. W przypadku pojawienia się dodatkowych środków zaplanowane zostaną dalsze działania w zasób zabytkowy gminy.

Cel szczegółowy I.2 Dbłość o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy w Gminie

Działania:

1. Ścisłe powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi gminy
2. Objęcie szczególną ochroną zabytkowych układów ruralistycznych poszczególnych miejscowości
3. Odpowiednia konserwacja zabytkowej zieleni, stanowiącej krajobraz kulturowy

4. Bieżąca opieka nad cmentarzami i miejscami pamięci
5. Rozszerzanie zasobu dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez regularną aktualizację Gminnej Ewidencji Zabytków, inwentaryzację obiektów małej architektury, cmentarzy itp.

W ramach działania trzeba zwrócić uwagę na fakt, że przy aktualizacji i tworzeniu nowych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego należy uwzględnić problematykę ochrony środowiska kulturowego, historyczne podziały działek w obrębie układów ruralistycznych, a także zachować historyczne tereny zieleni komponowanej.

Cel szczegółowy I.3 Określanie warunków współpracy z właścicielami zabytków

Działania:

1. Przekazywanie właścicielom i dysponentom obiektów zabytkowych informacji o możliwościach pozyskiwania dodatkowego wsparcia finansowego (zwłaszcza z funduszy europejskich)
2. Opracowanie uchwały regulującej przyznawanie środków z budżetu Miasta dla właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków
3. Okresowe przeglądy zabezpieczeń obiektów zabytkowych zgodnie z Gminnym Programem Ochrony Zabytków na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych

PRIORYTET II – WYKORZYSTANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W PROMOCJI MIASTA I ROZWOJU JEGO FUNKCJI TURYSTYCZNEJ

Cel szczegółowy II.1 Rozwój produktów turystycznych opartych na walorach dziedzictwa kulturowego

Działania:

1. Rozwijanie istniejących produktów turystycznych opartych na szlakach turystycznych, kulturowych lub ścieżkach edukacyjnych – np. poprzez stworzenie szlaków turystycznych łączących najważniejsze zabytki gminne – kościoły oraz dwór w Mysinku oraz dokumentującego historię XX-wiecznego osadnictwa (poniatówki)

2. Tworzenie nowych produktów wykorzystujących istniejące zasoby, jak np. punktu informacji na temat obecnego w gminie dziedzictwa kultury kociewskiej, we współpracy z lokalnymi animatorami, regionalistami, szkołami, kołami gospodyń wiejskich i innymi organizacjami. Projekt mógłby przybliżyć mieszkańcom i turystom często już zapomniane tradycje i zwyczaje Kociewia.
3. Postawienie na innowacyjność projektów w celu wyróżnienia się spośród jednostek konkurencyjnych (np. przez wykorzystanie kultury kociewskiej jako platformy dla organizacji imprez, warsztatów ginących tradycji itp.)
4. Udostępnianie poszczególnych obiektów zabytkowych osobom niepełnosprawnym

Cel szczegółowy II.2 Wykorzystanie mediów, Internetu i multimediiów w celu nowoczesnej promocji walorów zabytkowych

Działania:

1. Dbanie o aktualizację strony internetowej gminy
2. Wykorzystanie nowoczesnych technologii dostępnych w profesjonalnych serwisach internetowych, a także w urządzeniach mobilnych
3. Rozwój interaktywnej mapy gminy lub warstwy informacyjnej systemu informacji przestrzennej z danymi na temat obiektów lokalnego dziedzictwa kulturowego
4. Współpraca z mediami tradycyjnymi i internetowymi w dziedzinie promocji lokalnych zabytków
5. Wykorzystanie obiektów dziedzictwa kulturowego gminy jako elementu promocji podczas różnego rodzaju targów, konferencji itp.

Cel szczegółowy II.3 Odpowiednia ekspozycja i promocja najcenniejszych obiektów

Działania:

1. Stworzenie jednolitego systemu identyfikacji wizualnej w postaci oznaczeń, tablic, drogowskazów itp.
2. Publikowanie folderów, ulotek oraz innych materiałów przybliżających zasoby historyczne gminy mieszkańcom i turystom
3. Atrakcyjne przedstawianie obiektów za pomocą iluminacji, tworzenia punktów widokowych, prezentacji multimedialnych i muzycznych

Cel szczegółowy II.4 Edukacja społeczeństwa w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego

Działania:

1. Wspieranie działalności organizacji pozarządowych związanych z historią i kulturą, placówek muzealnych, lokalnych galerii, bibliotek oraz innych instytucji kultury
2. Organizacja spotkań, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego

Cel szczegółowy II.5 Pielęgnowanie tradycji regionalnych

Działania:

1. Organizacja imprez kulturalnych promujących kulturę regionalną Kociewia
2. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji i promocji regionu (w tym wsparcie szeroko pojętych kół zainteresowań)
3. Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym (rzemiośle, tradycji, języku)
4. Promocja tradycji regionalnych za pośrednictwem zbiorów bibliotecznych i internetu
5. Organizacja warsztatów gwarowych prezentujących sztukę, regionalne rzemiosło, tradycję i kulturę w celu wyeksponowania wśród regionalnych społeczności bogatej kultury kociewskiej, ze szczególnym uwzględnieniem lokalnej gwary

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bobowo powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych.

Ze strony Gminy Bobowo zadania będą wykonywane bądź wspierane przez gminne jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkola, placówki kultury – np. biblioteka) oraz Urząd Gminy w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),
- finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, środki budżetowe na zadania własne z przeznaczeniem na remonty i modernizację zabytków będących własnością Gminy, korzystanie z programów uwzględniających dofinansowanie ze środków zagranicznych i krajowych, nagrody, ulgi finansowe),
- społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzeniu miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki),
- kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków),
- koordynacji (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi)

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art. 87 ust. 1 i ust. 5 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy (Miasta). Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym np. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu na ochronę i opiekę nad zabytkami, (w zł)
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach, (w zł)
- liczba obiektów poddanych tym pracom, (w szt.)
- poziom objęcia terenu Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, (w %)
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, (w szt.)
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd. (w zł)
- wartość finansową pozostałych działań ujętych w rozdziale 8. (w zł)

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 - Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu

terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje ministra kultury oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (szczegóły dostępne na <http://www.mkidn.gov.pl>)
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków (szczegóły dostępne na https://wuoze_gd.bip.gov.pl/dotacje/zasady-przyznawania-dotacji.html)
- dotacje wojewódzkie
- dotacje powiatowe
- dotacje gminne
- inne źródła

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych (szczegóły nt. nowej perspektywy finansowania dostępne są na stronach WRPO)
- źródła w ramach programów unijnych takich jak Program Rozwoju Obszarów Wiejskich lub Program Infrastruktura i Środowisko
- źródła poza unijne - Mechanizm Norweski i Fundusz EOG (szczegóły programów ogłaszane są na bieżąco)

11.1 ŹRÓDŁA KRAJOWE

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH, RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANYCH UDZIELANE PRZEZ MINISTRA WŁAŚCIWEGO DS. KULTURY ORAZ PROGRAMY OPERACYJNE MINISTERSTWA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Ogłaszane decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego programy operacyjne stanowią podstawę ubiegania się o środki ministerialne na zadania z zakresu kultury realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego, instytucje

kultury, instytucje filmowe, szkoły i uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze. Programy operacyjne określają: cele, zadania, typy projektów, alokację finansową, uprawnionych wnioskodawców, tryb naboru i wyboru wniosków, kryteria oceny, zobowiązania wnioskodawców, wskaźniki monitoringu. Przy ocenie wniosków branych jest pod uwagę wiele kryteriów, m.in.: wartość merytoryczna, zakorzenienie w tradycji, zasadność realizacji projektu, wiarygodność organizatora, efektywność wykorzystania środków. Programy są ogłaszane rokrocznie, z reguły w kilku priorytetach.

Warto wspomnieć także o innych programach realizowanych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a mianowicie:

- „Zabytek Zadbane” - jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 roku podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Ocenie Jury konkursowego podlegać będą jakość i zakres prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych, a także wykonane rewitalizacje zabytków architektury. Konkurs promuje właściwe użytkowanie zabytkowych obiektów, ochronę „substancji zabytkowej” podczas wykonywanych remontów, utrzymanie estetycznego wyglądu budowli oraz ich otoczenia, które nierzadko również wpisane jest do rejestru zabytków.

- Wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi w kraju - Celem programu jest wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie RP, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń związanych z walką i męczeństwem, a także wspieranie prowadzenia działań naukowych upowszechniających wiedzę na temat tych wydarzeń

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH,
RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANYCH UDZIELANE PRZEZ
WOJEWÓDZKIEGO KONSERWATORA ZABYTKÓW

1. Cel rozdziału środków:

Poprawa stanu zachowania zabytków poprzez:

- a) ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego;
- b) konserwację i rewaloryzację zabytków;
- c) udostępnianie zabytków na cele publiczne.

2. Rodzaje kwalifikujących się zadań: prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (projekty realizowane bez udziału środków europejskich):

- a) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, niewymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- b) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, wymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- c) przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja).

3. Uprawnieni wnioskodawcy:

- a) osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego;
- b) z wnioskiem o udzielenie dofinansowania, o którym mowa w pkt 2 lit. c, może wystąpić wnioskodawca, którego działalność nie jest finansowana ze środków publicznych, po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Wnioskodawcami nie mogą być: państwowe instytucje kultury nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego lub współprowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego i Ministra Edukacji Narodowej, państwowe szkoły i

uczelnie wyższe, a także podmioty określone w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

4. Koszty kwalifikujące się do dofinansowania:

- a) dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych może obejmować nakłady konieczne na prace lub roboty określone w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. nr 162, poz. 1568 ze zm.);
- b) dofinansowanie może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych;
- c) dofinansowanie w wysokości do 100 % może być udzielone jedynie w przypadkach gdy:
 - zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową, albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub robót,
 - stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac lub robót.

Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych jest zobowiązany do uzasadnienia swojego wniosku. Uzasadnienie winno być poparte dokumentem potwierdzającym spełnienie przez wnioskodawcę przesłanek o których mowa w art. 78 ust.. 2 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (np. kserem karty białej, szczegółowy opis stanu zachowania obiektu sporządzony przez autora programu prac konserwatorskich, ekspertyza techniczna itp.).

DOTACJE WOJEWÓDZKIE

Proces dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, odbywa się zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie odpowiedniej uchwały Sejmiku Województwa w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze województwa.

DOTACJE POWIATOWE

W myśl art. 81. ust. 1. i 2. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru. Art. 82. 1. Precyzuje, iż łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy lub powiatu nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

DOTACJE GMINNE

Zgodnie z art. 81 w/w ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 1990 r. nr 16, poz. 95 ze zm.) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Miasta lub Gminy. Aktualnie obowiązuje Uchwała Nr XXVI/179/17 Rady Gminy Bobowo z dnia 29 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. Urz. Woj. Pom. z 2017 r., poz. 3239) zmieniona uchwałą Nr IX/68/2019 z dnia 1 października 2019 r. (Dz. Urz. Woj. Pom. z 2019 r., poz. 4750), uchwałą nr X/75/2019 z dnia 7 listopada 2019 r. (Dz. Urz. Woj. Pom. z 2017 r., poz. 5489) i uchwałą Nr XXIII/183/2021 Rady Gminy Bobowo z dnia 18 sierpnia 2021 r.

11.2 ŹRÓDŁA ZAGRANICZNE W RAMACH FUNDUSZY STRUKTURALNYCH

REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO NA LATA 2014-2020

Regionalny Program Operacyjny posiada wiele możliwości wspierania inwestycji związanych z rewitalizacją. Tryb naboru wniosków odbywa się zazwyczaj w trybie konkursowym, ogłaszanym w zależności od harmonogramu realizacji RPO. W celu pozyskania środków z tych źródeł, należy dotrzeć do odpowiednich dokumentów programowych.

PROGRAM OPERACYJNY INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO

W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego największe znaczenie ma oś priorytetowa VIII – Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury, w ramach której wskazano Priorytet inwestycyjny 6 C – Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Priorytet zakłada lepszą dostępność infrastruktury kultury i dziedzictwa kulturowego oraz wzrost kompetencji kulturowych społeczeństwa jako ważnych elementów konkurencyjności gospodarki. Rezultatem interwencji będzie poprawa uczestnictwa społeczeństwa w kulturze skutkująca wzrostem poziomu kompetencji kulturowych oraz postaw kreatywnych, jako ważnych elementów poprawy konkurencyjności gospodarki.

W ramach priorytetu inwestycyjnego wsparciem objęte będą kompleksowe zadania związane z ochroną i udostępnieniem, w tym turystycznym, zabytków o znaczeniu ogólnopolskim i światowym, w tym znajdujących się na liście Światowego Dziedzictwa UNESCO i liście obiektów uznanych przez Prezydenta RP za Pomniki Historii. Przewiduje się również realizację projektów dotyczących rozwoju zasobów kultury jako miejsc prezentacji dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez poprawę standardów funkcjonowania instytucji kultury, pełniących rolę kulturotwórczą i rolę ośrodków życia kulturalnego w wielu miastach Polski. Wspierane będą również nowoczesne rozwiązania w zakresie dostępu do kultury.

Wsparciem objęte zostaną projekty dotyczące infrastruktury małej skali, dla których maksymalna wartość wynosi 5 mln euro kosztów całkowitych; w przypadku projektów dotyczących dziedzictwa kulturowego znajdujących się na liście UNESCO próg ten wynosi 10 mln euro. Beneficjentami w ramach priorytetu inwestycyjnego będą instytucje kultury, archiwa państwowe, jednostki samorządu terytorialnego, szkoły i uczelnie artystyczne prowadzone i nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, podmioty zarządzające obiektami indywidualnie wpisanymi na Listę Dziedzictwa UNESCO. Wsparcie będą mogły uzyskać również partnerstwa projektowe zawiązane przez uprawnionych beneficjentów Grupami docelowymi wsparcia będą użytkownicy wspieranej infrastruktury, tj. mieszkańcy całej Polski oraz turyści (również zagraniczni). Infrastruktura ta zlokalizowana jest głównie na terenie miast wojewódzkich (i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie) oraz w mniejszym stopniu w miastach regionalnych i subregionalnych.

Uwaga! Wskazane powyżej możliwości wsparcia finansowego mają charakter informacyjny. W celu znalezienia dokładnych szczegółów oraz odpowiedniej formy dofinansowania na określone zadania należy dotrzeć do dokumentów programowych oraz kryteriów przyznawania dotacji, ponieważ co roku mogą one ulegać zmianom.

12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY BOBOWO

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bobowo jest dokumentem długofalowym, zapisy w nim zawarte (obejmujące okres od stycznia 2017 roku) powinny być brane pod uwagę we wszelkich działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. Konsekwentna realizacja założeń Programu przyczyni się do poprawy jakości środowiska kulturowego, wzrostu nakładów finansowych na inwestycje związane z obiektami zabytkowymi (zarówno w przypadku osób prywatnych, administracji publicznej, jak i organizacji pozarządowych), szerszej promocji gminy i przyciągnięcia turystów, a także do wzrostu świadomości regionalnej mieszkańców i poprawy ich sytuacji materialnej. W sporządzanych co cztery lata

aktualizacjach Programu powinny znajdować się odniesienia do uaktualnionych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zawartych w innych dokumentach strategicznych gminy, zwrócić też należy uwagę na wyszczególnienie obowiązujących w danym momencie aktów prawnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami kładzie szczególny nacisk na wykorzystanie istniejących źródeł finansowania inwestycji związanych z opieką nad zabytkami, intensywne działania w obszarach najbardziej atrakcyjnych historycznie, promocję dziedzictwa kulturowego oraz wypracowanie odpowiednich schematów współpracy administracji samorządowej z właścicielami obiektów zabytkowych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami stanowić będzie pomocne narzędzie w ukierunkowaniu polityki gminnej w zakresie rozwoju turystyki, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, prowadzonej w sposób uporządkowany i długoterminowy. Wszystkie te elementy przyczynią się do postrzegania gminy Bobowo, jako przyjaznej turystom i inwestorom, dumnej ze swoich walorów zabytkowych oraz dbającej o własne dziedzictwo kulturowe i historyczne.